

Stelling 1
We moeten jongeren meer
stimuleren om studies te
kiezen waar in de komende
jaren behoefte aan is, ook al
zijn ze soms minder populair

THE FUTURE IS OURS

Verlag 12 mei 2023

SEER

Staatscommissie
Demografische
Ontwikkelingen 2050

1 Inleiding

Op 12 mei 2023 organiseerde de Staatscommissie Demografische Ontwikkelingen 2050 samen met het SER Jongerenplatform de dialoog 'The Future is Ours'. Dit vond plaats in poppodium Het Paard in Den Haag. De bijeenkomst was bedoeld om jongeren te betrekken bij het nadenken over de toekomst van Nederland in 2050.

De staatscommissie onderzoekt wat de komende drie decennia de maatschappelijke gevolgen zijn van veranderingen in de bevolking, ook wel demografische ontwikkelingen genoemd. Ze kijkt hierbij naar de omvang van de bevolking en wat de effecten zijn van onder meer vergrijzing en migratie. De taak van de staatscommissie is om de regering te adviseren hoe hier mogelijk met beleid op kan worden ingespeeld en welke effecten dit heeft.

De Nederlandse bevolking neemt de komende decennia naar alle waarschijnlijkheid in omvang toe. Het zou kunnen dat we in 2050 met misschien wel met 2 miljoen of zelfs nog meer extra mensen zijn. In welke mate dat gebeurt is nog onzeker. Wel weten we zeker dat we met een dubbele vergrijzing te maken krijgen (d.w.z. een toename van het aandeel oude ouderen (meestal 80 jaar en ouder) onder alle ouderen (van 65 jaar en ouder) en dat de samenstelling van de bevolking verandert (er zijn meer mensen met een migratieachtergrond).

Deze demografische ontwikkelingen brengen grote uitdagingen met zich mee. Dit heeft gevolgen voor onze samenleving en daarom is het belangrijk om hierover te praten. Wat betekenen de demografische ontwikkelingen voor het onderwijs dat je krijgt of voor de zorg? Welk soort banen zijn straks nodig? En wat betekent deze andere samenstelling voor de inrichting van ons land? Waar gaan we wonen en hoe ziet de sociale samenhang van Nederland er dan uit?

Tijdens de jongerendialoog nodigde de staatscommissie jongeren uit om samen na te denken over de belangrijkste vraagstukken van Nederland. We verzamelden de ideeën, adviezen en zorgen van jongeren en de antwoorden op de vraag: wat wil jij meegeven aan de staatscommissie? Waar liggen volgens jou de grootste uitdagingen voor de toekomst?

In dit verslag staan de eerste opbrengsten gebundeld. De opbrengsten zijn gebaseerd op aantekeningen en verslaglegging van de moderatoren, de notulen van de verschillende aanwezigen en de online verzamelde input. Deze gegevens zijn uitgewerkt en vervolgens voorgelegd aan de jongerenmoderatoren die de breakout-sessies mede vormgaven en leiden. Zij hebben de informatie waar nodig aangevuld.

De opbrengsten zijn gebundeld per thema: Economie en Arbeidsmarkt 2050, Gezondheid en Zorg 2050, Wonen en Ruimte 2050, Sociale cohesie 2050 en Onderwijs 2050. Per thema staan de contextschets uit de handleiding overgenomen. Daarna volgt een weergave van het gesprek. Tot slot zijn de quotes gebundeld en geordend weergegeven.

“Maak onderwijs samen met jongeren en de arbeidsmarkt”

2 Programma van de dag

The Future is Ours begon met een plenaire start in de grote zaal van Het Paard. Na aftrap van Cabaretier Boban Braspenning ging dagvoorzitter Tom Jessen in gesprek met Richard van Zwol en Kimberly Snijders. De jongeren in de zaal werden op verschillende momenten actief betrokken, met stellingen en vragen in de online tool Mentimeter.

Na het plenaire gedeelte zijn de jongeren over tien verschillende breakout-sessies verspreid. Per breakout-sessie stond een thema centraal: 1) wonen en ruimte 2) zorg en gezondheid 3) economie en arbeidsmarkt 4) sociale cohesie en 5) onderwijs. De breakout-sessies werden begeleid door een jongere van het SER jongerenpanel in samenwerking met een commissielid. In 45 minuten gingen jongeren in gesprek om samen hun visie te bespreken op de toekomst.

De moderatoren konden hierbij de handleiding gebruiken, maar ook hun eigen kleuring geven aan de sessie. In de breakout-sessies werd gefocust op output: wat is de belangrijkste boodschap voor de staatscommissie?

Tot standkoming programma

Het programma van 'The Future is Ours' is ontwikkeld in samenwerking met het SER jongerenplatform. Voor het begeleiden van de breakout-sessies is een handleiding ontwikkeld. Deze handleiding is in overleg met verschillende partijen samengesteld. De handleiding bood een richtlijn en opbouw voor de verschillende breakout-sessies. De jongeren hadden de lead in het leiden van de breakout-sessies. Zij werden daarin ondersteund door commissieleden en moderatoren van Stichting Discussiëren Kun Je Leren.

3 Aanwezigen

Deelnemers

Bij de jongerendialoog 'The Future is Ours' waren 110 jongeren aanwezig. Van de 104 jongeren die zich voorafgaand aan het evenement hebben aangemeld, hebben we gedetailleerde informatie. Een aantal jongeren nam zonder aanmelding deel, en daarvan ontbreekt de achtergrondinformatie. We weten dat 59 jongeren fulltime of parttime studeren, terwijl de andere jongeren werkend zijn. De jongste deelnemer was vijftien jaar oud, en er waren in totaal twaalf deelnemers onder de twintig jaar. De andere jongeren hebben een leeftijd tussen de twintig en dertig jaar. De gemiddelde leeftijd van de aanwezige jongeren is 24 jaar.

De jongeren komen uit verschillende plaatsen in Nederland. Van de deelnemers komen er 40 deelnemers uit Zuid-Holland, 22 uit Utrecht, 17 uit Noord-Brabant, 16 uit Noord-Holland, drie uit Limburg, drie uit Gelderland, twee uit Friesland, twee uit Groningen en één deelnemer uit Flevoland. De meeste jongeren hebben een hbo of universitaire achtergrond. Er zijn ook een aantal mbo studenten aanwezig.

Jongerenmoderatoren

Bij de begeleiding van de breakout-sessies waren 10 jongeren van het SER Jongerenplatform betrokken. Zij hebben in samenwerking met een commissielid de breakout-sessie geleid. Naast de jongerenmoderatoren was Kimberly Snijders aanwezig, in haar rol als voorzitter van het SER Jongerenplatform en tevens voorzitter van de NJR. Zij had een rol in het plenaire gedeelte van het programma.

4 Plenaire opening

The Future is Ours begon met een plenaire opening en een optreden van cabaretier Boban Braspenning. Daarna ging Tom Jessen in gesprek met Richard van Zwol om het thema van de jongerendialoog en de opdracht van de staatscommissie te verduidelijken. Tussendoor stelde Tom Jessen vragen aan de jongeren in de zaal.

Op de eerste vraag 'Waar denk jij aan als je aan 2050 denkt?' komen snel meer dan 166 antwoorden. De jongeren in de zaal zijn actief betrokken. Als je de antwoorden op een rij zet, valt op dat veel jongeren eerst denken aan klimaatverandering. Zij noemen veranderende klimaat, de droogte, de stijging van de zeespiegelstijging, maar ook de migratie en vluchtelingen als gevolg van de klimaatverandering. De energietransitie, schone energie en elektrische auto's worden ook vaak genoemd.

Naast het klimaat komt 'vergrijzing' en 'drukke en overbevolking' veel terug. Jongeren benoemen ook vaak digitalisering en AI, en de gevolgen hiervan voor banen en het dagelijks leven. De zorgen om de bestaanszekerheid en het basisinkomen worden veel genoemd. Daarna komen de thema's gelijkheid, inclusie, dekolonisatie vaker terug. Wat ook opvalt is dat een deel van de opmerkingen op een hoopvolle manier is geformuleerd, zoals "Een mooie wereld met meer gelijkheid, vrede en veiligheid". Een ander deel van de jongeren is pessimistischer en schetst negatieve scenario's als het gaat om leefbaarheid, verschil tussen arm en rijk, polarisatie en klimaatverandering. In bijlage één staan de antwoorden opgesomd.

Op de tweede vraag 'Wat vind jij belangrijk voor jouw eigen toekomst?' worden ook in snel tempo meer dan 115 verschillende antwoorden geven. Het eerste wat uit alle antwoorden opvalt, is dat veel jongeren 'gelijkheid' of 'kansengelijkheid' voor hun eigen toekomst belangrijk vinden. Ook geven veel jongeren bestaanszekerheid en het vinden van een betaalbare eigen woning belangrijk. Een groene en schone omgeving om in te leven wordt ook vaker genoemd. In bijlage twee staan de antwoorden opgesomd.

Aan het einde van het plenaire gedeelte legt Tom Jessen de zaal een aantal stellingen voor, om hiermee ook vast de thema's van de breakout-sessies in te leiden. Wat opvalt is dat de zaal actief reageert en jongeren snel reageren op de vragen en stellingen.

Aan het einde van het programma worden jongeren verdeeld over tien breakout-sessies. De groepen verspreiden zich over de verschillende ruimtes in het Paard en gaan direct actief in gesprek.

5 Impressies deelsessies

Op tien verschillende locaties in het poptheater zitten groepjes van ongeveer 10 tot 15 jongeren bij elkaar. Onder begeleiding van een jongerenmoderator en een commissielid voeren ze gesprekken. Op elke locatie was er levendige interactie, waarbij er intensief werd gesproken, geluisterd en genotuleerd.

5.1 Economie en Arbeidsmarkt 2050

Context

De arbeidsmarkt gaat de komende decennia flink vergrijzen en de gemiddelde leeftijd van werknemers zal stijgen. Tegelijk zal de technische vooruitgang niet stoppen en zullen sommige banen verdwijnen en andere daarvoor in de plaats komen. Door automatisering en kunstmatige intelligentie zullen sommige beroepen minder belangrijk worden. Er kan dus krapte ontstaan in sommige sectoren en overschotten in andere sectoren. Hoe spelen we hierop in? Kun je jongeren stimuleren voor meer kansrijke studies te kiezen?

De welvaartsstaat in Nederland is gebaseerd op het omslagstelsel, waarin jongeren betalen voor ouderen. Is dit houdbaar in een situatie waarin minder mensen werken en wel alle kosten moeten opbrengen?

Impressie deelsessie

De breakout-sessie over Economie en Arbeidsmarkt start met een energizer waarin jongeren aangeven wat zij belangrijk vinden in hun eigen baan. Zij kunnen daarbij kiezen uit: uitdagend werk, maatschappelijke relevantie, veel geld verdienen, flexibiliteit, een vast contract, snel carrière maken, parttime kunnen werken, op afstand werken of anders. Voor aantal deelnemers staat **flexibiliteit** op 1. Flexibiliteit betekent voor hen flexibel kunnen zijn in werktijden en takenpakket, zodat je steeds nieuwe vaardigheden kunt blijven opdoen. Uitdagend werk maken staat bij anderen centraal.

Geld verdienen en snel carrière maken plaatsen een aantal jongeren ook in de top 3. Met geld verdienen doelt niet iedereen op 'veel geld verdienen en grote rijkdom te vergaren', maar op inkomenszekerheid. Zo zegt een jongere: "Ik denk dat onze behoefte gaat over een behoefte aan vrijheid en zekerheid. Geld is daarbij een middel." In een groep ontstaat een discussie over wanneer iemand 'te veel' verdient en of het wel geoorloofd is om veel geld te verdienen. Volgens een aantal jongeren worden sommige beroepen ondergewaardeerd in termen van loon, bijvoorbeeld de leraren, politie, zorgpersoneel en vuilnisophalers.

Belangrijke vragen aan jongeren in relatie tot hun eigen verwachtingen:

- Hoe ziet jouw toekomstige baan eruit? Hoe werk jij straks? Werk je op basis van een vast contract, op een kantoor of thuis, of wil je eigen baas/zzp'er zijn? Deeltijd/voltijds? Hoe ga je werk en privé combineren met zorgtaken? Wat doe jij en je evt. partner en wat als je kinderen krijgt? Kortom, hoe stel je jouw werk en carrière voor?
- In welke sectoren verwachten zij dat er veel werk zal zijn en in welke sectoren minder? Welke invloed hebben naar verwachting de veranderingen in de bevolking daarop? Wat betekent dat voor jouw kansen en jouw keuzes ten aanzien van carrière en studie?
- Hoe ver kijk je vooruit? Wie denkt er aan zijn pensioen, wanneer wil je stoppen met werken? Zou je in het buitenland willen werken? Voor een tijdje of altijd? Waarom in het buitenland?
- Hoe kun je met minder werkenden de welvaartsstaat in stand houden?

Op de vraag wat jongeren hopen voor de toekomst, beantwoordt een deel van hen: een eerlijke prijs voor arbeid en **minder ongelijkheid** in 2050. In hun baan in de toekomst hopen deelnemers zekerheid en zingeving te vinden. Of door de vergrijzende arbeidsmarkt de keuzevrijheid voor een baan onder druk komt te staan, vragen sommige jongeren zich hardop af.

In de break-outsessie hebben jongeren het na de energizer over het effect van de demografische ontwikkelingen op hun toekomstige baan, de arbeidsmarktkrapte, de rol van technologie en automatisering op verschillende sectoren en de invloed van arbeidsmigratie.

De arbeidsmarkt gaat de komende decennia flink vergrijzen. Er kan **krapte** ontstaan in sommige sectoren en overschotten in andere sectoren. Hoe kun je jongeren stimuleren vaker voor kansrijke studies te kiezen? Jongeren geven aan dat een goed salaris in bijvoorbeeld de zorg of het onderwijs essentieel is om meer mensen te enthousiasmeren. Ook zijn betere arbeidsvoorwaarden, lagere werkdruk, aandacht voor talentontwikkeling, perspectief op persoonlijke groei

en bestaanszekerheid volgens jongeren belangrijk. Het belang en de maatschappelijke impact van sommige sectoren en beroepen zou nog duidelijker gemaakt kunnen worden, zodat jongeren geïnspireerd worden voor die sector te kiezen. Er zou daarnaast een cultuurverandering moeten plaatsvinden, waarin minder het onderscheid tussen opleidingsniveau gemaakt wordt.

Het onderwijs kan ook een rol spelen om jongeren te inspireren te kiezen voor kansrijke studies. Zo zouden er vaker **stages en maatschappelijke dienstplicht** georganiseerd kunnen worden in het middelbaar onderwijs om jongeren op jonge leeftijd met sectoren kennis te laten maken. Daarnaast geven jongeren aan dat het belangrijk is opleidingen interessant te houden en voldoende ruimte te hebben voor persoonsvorming en zingeving. Tot slot vinden jongeren dat er een betere **doorstroom tussen studies** zou moeten komen.

De politiek kan ook bijdragen aan het beperken van de arbeidsmarktkrapte door een **lange termijn visie** te ontwikkelen voor de essentiële sectoren. De politiek zou kunnen onderzoeken: wat houdt mensen tegen om hier te werken? Waar nodig moet de overheid faciliteren en subsidiëren. Jongeren vinden dat er meer structurele gelden naar de sectoren moet waar krapte wordt verwacht en meer stabiliteit in de banen (vaste contracten). Daarnaast kan de overheid kritisch kijken naar de hoeveelheid management en consultancy functies die er nu zijn. Een overheid met een betrokken, toegankelijk en eerlijk bestuur met moreel leiderschap is een voorwaarde.

Bij het thema **arbeidsmigratie** bespreken jongeren vooral de voorwaarden waarop arbeidsmigratie plaatsvindt. Arbeidsmigranten zouden volgens jongeren gelijke rechten en plichten moeten hebben als andere arbeiders. Daarbij geven een aantal jongeren aan dat gelijke kansen voor ontwikkeling, huisvesting, goede arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden in orde moeten zijn. Een jongere zegt "Je moet mensen echt een goed leven kunnen bieden en arbeidsmigratie niet alleen zien als een manier om geld te verdienen."

Om arbeidsmigratie te laten slagen zou er een helder perspectief moeten zijn op het al dan niet langdurige verblijf van mensen. Migranten zouden een toekomstperspectief moeten krijgen. Ook geven jongeren aan dat zij belangrijk vinden dat er binnen organisaties een inclusieve cultuur ontstaat, dat er gewerkt wordt aan sociale cohesie op de werkvloer en dat er meer waardering komt voor in het buitenland opgedane skills.

Veel jongeren zijn in 2050 tussen de 50 en 60 jaar en behoren t.z.t. tot de beroepsbevolking. Wat hebben zij nodig in een vergrijsde samenleving? Jongeren geven vooral aan dat **bestaanszekerheid** voor zichzelf belangrijk is om ook te kunnen zorgen voor anderen. Immateriële geluksfactoren en basiszekerheid zijn een basis om ook mantelzorg te kunnen verlenen. Over mantelzorg zeggen jongeren dat er **meer waardering voor zorgtaken** en zorg-medewerkers moet komen. Ook zou belastingvoordeel of subsidie voor mantelzorgers helpen. Meer tijd en ruimte om mantelzorg te kunnen verlenen en accreditatie van mantelzorgwerk (zowel voor werkende als werklozen) kan volgens jongeren ook bijdragen. Tot slot kunnen collectieve woonvoorzieningen werken.

“Er is te weinig waardering voor mensen die met hun handen werken”

Wat moet de staatscommissie meenemen aan kansen en mogelijkheden?

Een deel van de jongeren geeft aan dat het sociale vangnet uitgebreid moet worden voor nieuwkomers om armoedeval te voorkomen. Het tegengaan van sociaal economische ongelijkheid is volgens jongeren een key om samen tot oplossingen te komen. De

kansenongelijkheid schaadt volgens jongeren de economie en de bevolking. Een **basisinkomen** voor iedereen, zodat iedereen normaal kan rondkomen, in plaats van 'aanmodderen met subsidies en toeslagen' is wens van een aantal jongeren.

Jongeren denken dat het noodzakelijk is om de technologische ontwikkelingen goed te stimuleren en te kijken **waar technologie arbeidsplaatsen kan besparen**. Een jongere zegt "we moeten niet per se harder werken, maar slimmer." Volgens jongeren moeten we kijken naar menselijke vaardigheden en op basis daarvan banen ontwikkelen.

Jongeren geven aan dat er soms te weinig **aandacht is voor vakmensen** en mensen die een ambacht uitoefenen. Om het arbeidstekort op te lossen moet volgens sommigen het onderwijssysteem van 'hoog' en 'laag' worden herzien. Een diploma zegt volgens een deel van de jongeren weinig over iemands vaardigheden. Er moet daarnaast meer (sociaal) aanzien en waardering komen voor mensen die met hun handen werken. Ook moet de markt plaats maken voor mensen die buiten de norm vallen. Zo zegt iemand: "onbenut potentieel is een kans en geen last". Om werknemers te laten groeien moeten er ontwikkelingsmogelijkheden zijn, ook als je al een carrière hebt. Ruimte voor ontwikkeling op de werkvloer, opleidingen tijdens je loopbaan en goede samenwerking tussen generaties en verschillende rollen in een organisatie dragen volgens jongeren bij aan tevreden werknemers

Een deel van de jongeren geeft daarnaast aan dat zij vinden dat werk moet lonen.

Wat wil je meegeven aan de staatscommissie?

- Vergrijzing en toegenomen behoefte aan (mantel)zorg stelt grenzen aan arbeidsmarkt en verdienvermogen. Behoefte aan innovatie en herverdeling
- Zorg dat iedereen normaal kan rondkomen i.p.v. aanmodderen met subsidies en toeslagen
- Sociaal vangnet uitbreiden voor nieuwkomers om armoede val te voorkomen
- Sociaal economische ongelijkheid tegengaan is key om samen tot oplossingen te kunnen komen
- Meer flexibiliteit in wie je aanneemt
- Proberen het 'hogere' niveau tegen te gaan
- Opleiding tijdens loopbaan
- Digitale vaardigheid: hoe werken wij in de toekomst samen met arbeidsbesparende technologie?
- Kansenongelijkheid schaadt de economie en de bevolking
- Onbenut potentieel is een kans en geen last
- Maak plaats voor mensen buiten de norm
- Werken moet lonen
- We hebben verschillende mensen nodig: theoretisch opgeleid, maar ook vakmensen. Die met hun handen werken.
- Om het arbeidstekort op te lossen moeten we het onderwijssysteem herzien (geen laag en hoog)
- Creëer beter aanzien voor praktisch opgeleiden (sociale status)
- Kijk naar sectoren (zoals de creatieve sector) met hoog percentage zzp'ers dat is het voorland van sociaaleconomische ontwikkelingen en knelpunten
- Niet het vertrouwen verliezen in bepaalde sectoren
- Slimmer werken, niet harder
- Meer kijken naar menselijke vaardigheden en daarmee banen ontwikkelen
- We moeten meer samenwerken, jong en oud, uit verschillende groepen
- Meer ontwikkelingsmogelijkheden als je al een carrière hebt
- Een diploma zegt niets over iemands vaardigheden
- Universeel basisinkomen

- Welke eisen stel je aan een werknemers? Maak banen en vacatures toegankelijker
- Inzetten op een leven lang ontwikkelen (integrale oplossingen)
- Werken moet lonen. Jongeren die bij ouders wonen met uitkering niet benadelen
- Meer ruimte voor persoonlijke ontwikkeling
- Gelijke kansen op de arbeidsmarkt zodat iedereen ieder iets moois kan opbouwen

Arbeidsmigratie

- Gelijke kansen voor ontwikkeling
- Gelijke rechten, gelijke plichten
- Mensen echt een goed leven bieden en niet alleen als een manier om geld te verdienen
- Inclusievere cultuur binnen organisaties
- Waardering voor in het buitenland opgedane skills
- Community building
- Zorgen voor huisvesting, goede arbeidsvoorwaarden en omstandigheden
- Sociale cohesie en inclusie
- Integrale proces herzien
- Arbeidsmigratie stimuleren, betere arbeidsvoorwaarden
- Zorgen voor woonruimte
- Huisvesting midden in de samenleving voor arbeidsmigranten
- Helder perspectief op al dan niet langdurig verblijf en passend toekomstperspectief

Wat heb jij nodig in een vergrijsde samenleving?

- Immateriële geluksfactoren en basiszekerheid
- Gedeelde collectieve woonvoorzieningen voor ouderen en jongeren
- Individuele bestaanszekerheid (zekerheid over je eigen toekomst, want zonder zekerheid kun je ouderen niet ondersteunen)
- Meer ruimte / tijd om voor ouderen te zorgen
- Accreditatie van mantelzorgwerk. Zowel voor werkenden als werklozen
- Belastingvoordeel of subsidie voor mantelzorg
- Waardering voor zorgtaken en zorgmedewerkers

“We moeten niet perse harder werken, maar slimmer en onderzoeken waar technologie arbeidsplaatsen kan besparen”

5.2 Gezondheid en Zorg 2050

Context

Door de bevolkingsgroei en de dubbele vergrijzing neemt de zorgvraag toe. Tegelijkertijd wordt de beroepsbevolking kleiner. Hoe organiseren we de zorg in de toekomst? En wat kun je doen aan preventie, zodat de bevolking gezonder blijft en de zorgvraag minder hard zal stijgen?

Impressie deelsessie

In de break-outsessie Gezondheid en Zorg gingen de jongeren met elkaar in gesprek over de effecten van de demografische ontwikkelingen op de zorg en gezondheid. Daarbij ging het gesprek over de vergrijzing en de stijgende zorgvraag, de organisatie van de zorg en het stimuleren van gezondheid.

De groep is opgesplitst in drie groepen, om zo vanuit verschillende perspectieven over de zorg te spreken: zorg voor jezelf in 2050, zorg voor jongeren in 2050 en zorg voor ouderen in 2050.

Zorg voor jezelf in 2050

De meeste jongeren zijn in 2050 zelf tussen de 50 en 60 jaar. Een deel van de jongeren geeft aan dat zij nu al bezig zijn met hun gezondheid voor later. Zij vinden het belangrijk dat gezond (onbewerkt) voedsel gestimuleerd wordt en ongezonde keuzes duurder worden gemaakt. Bewegen en sport moet meer gepromoot worden en meer betaalbaar zijn. De sportieve uitdaging moet meer genormaliseerd worden en 'je leven lang sporten' een mentaliteit. Kinderen en jongeren zouden op school meer educatie in gezondheid en bewegen moeten krijgen.

Jongeren geven aan dat zij zich zorgen maken over de stijgende vraag naar psychische zorg. Is de aandacht voor **mentale gezondheid** voldoende geborgd? Tot slot geven jongeren aan dat zij de personeelstekorten in de zorg in 2050 als risico zien. Zij vinden dat er meer **waardering voor zorgpersoneel** moet komen, de arbeidsomstandigheden verbeterd moeten worden, de administratieve last verlaagd en het aantal managers verkleind.

Belangrijke vragen:

- Hoe gaan we om met een stijgende zorgvraag en een tekort aan zorgverleners? Is er een andere manier van zorg organiseren?
- Wat vind je van de forse stijging van de zorgkosten? Hoe kunnen we daar op anticiperen?
- Wat mogen we verwachten van mantelzorgers en vrijwilligers? Ben jij bereid je ouders/ hulpbehoevenden in huis te nemen?
- Wat mag je van mensen verwachten in de zorg voor zichzelf en anderen en wat is de rol van de overheid hierbij?
- En kunnen we in de toekomst hetzelfde niveau van zorg blijven verwachten en bieden?

Zorg voor jongeren in 2050

Jongeren maken zich wel zorgen of er voldoende hulpverleners zijn en of de **jeugd zorg** in 2050 niet overspoeld raakt. Om voldoende hulpverleners te blijven behouden zou er volgens sommige jongeren financiële ondersteuning moeten komen voor de zorgsector en een plan om de jeugd zorg laagdrempelig te maken. Deze kosten moeten door het collectief gedragen worden. Ook zijn goede arbeidsvoorwaarden en meer waardering voor de zorg belangrijk. Jongeren geven aan dat de toegang tot de opleiding toegepaste psychologie makkelijker gemaakt moet worden.

Veel jongeren benadrukken de **aandacht voor mentale zorg**. Er zou meer openheid moeten komen over de mentale weerbaarheid en ook kwetsbaarheid. Er heerst nog een taboe op praten over mentale gezondheid. Ook benoemen jongeren de relatie tussen social media en mentale gezondheid. Jongeren geven aan dat social media een keerzijde heeft, dat het onzekerheid en eenzaamheid in de hand werkt en negatieve effecten kan hebben op je mentale gezondheid. Jongeren denken dat de jonge generatie zich wel bewust is van de effecten van social media, maar zien ook het verslavende effect. Een jongere vertelt: "Misschien kun je social media vergelijken met fastfood. Je weet dat het niet goed voor je is, maar toch blijf je het gebruiken."

Om de jonge generatie gezond te houden vinden jongeren **preventie** belangrijk. Volgens sommige jongeren moeten we meer inzetten op de kansrijke start: de eerste 1000 dagen. Ook noemen zij betaalbare kinderopvang en meer educatie over gezond leven.

Om de zorg goed aan te laten sluiten bij de bevolking in 2050 vinden jongeren dat er meer aandacht moet komen voor **zorginclusie**. De zorg zou aangepast moeten worden op onder ander identiteit, gender, inkomen, religie, huidskleur en etniciteit.

Zorg voor ouderen in 2050

Een deel van de jongeren geeft aan dat zij het belangrijk vinden dat er een discussie komt over de vraag; wat is goede zorg? En ook: welke zorg is echt nodig (en welke kwalen kun je zelf diagnosticeren)? Er zou kritisch gekeken moeten worden naar de **grenzen van de zorg**.

In 2050 zal waarschijnlijk de zorgvraag toenemen. Jongeren geven aan dat het belangrijk is om te kijken naar **innovatie in de zorg**. Zo liggen er volgens jongeren kansen in de technologie en AI. Een quote van een deelnemer: "De vraag naar grijze goederen zal toenemen, dus moeten we anticiperen op scholen en technologische ontwikkeling." Bij inzet van technologie noemen sommige jongeren de balans tussen ethiek en technologie. Sommige jongeren noemen het belang van privacy en veiligheid in dit kader.

Over het personeelstekort zeggen jongeren dat er efficiënter om gegaan zou moeten worden met roostering en taken, de werkdruk verlaagd moet worden en de bureaucratie verlaagd. Ook zouden internationale diploma's sneller erkend moeten worden. Daarnaast

"Ik maak me wel zorgen of de jeugdzorg in 2050 niet overspoeld raakt"

geven sommige jongeren aan dat "er op dit moment te veel onnodige beroepen zijn van mensen die ook in de zorg zouden kunnen werken."

Om mantelzorg te stimuleren zou het volgens een aantal jongeren nodig zijn om mantelzorg te accrediteren. Niet alle jongeren vinden het logisch dat jonge mensen meer mantelzorg gaan verlenen. Een deel zegt: 'Mantelzorg is een luxe en vereist training' en 'jonge mensen kunnen niet EN meer werken EN meer mantelzorg verlenen' Anderen noemen juist dat er meer familieparticipatie zou moeten komen. En we minder moeten focussen op geld en status, maar meer op zorg voor elkaar.

Vraag 1

Welke zorgen over de toekomst van de zorg en gezondheid wil je meegeven?

Jongeren geven aan zich zorgen te maken over het tekort aan personeel. Te **weinig zorgpersoneel** zou kunnen leiden tot selectie wie zorg krijgt. Jongeren maken zich zorgen over ongelijkheid: blijft goede zorg voor iedereen beschikbaar? Of wordt dit afhankelijk van inkomen? Een deel van de jongeren is bang voor een te Amerikaans systeem en **te veel marktwerking** in de zorg.

Een deel van de jongeren geeft aan bang te zijn dat de ernst van de vergrijzing en de effecten daarvan pas te laat door Nederland worden erkend. De toenemende zorgvraag in combinatie met de krapte op de zorgarbeidsmarkt vinden sommige jongeren een dilemma. Sommige jongeren denken dat er te veel verwachtingen voor burgers komen: mantelzorg, voltijdwerk, vrijwilligerswerk en familie. Dit zijn veel lasten en veel druk voor de jonge generatie. Deze druk en de leefbaarheid kan volgens jongeren effect hebben op de mentale en fysieke gezondheid van burgers.

Ook maken jongeren zich zorgen om de aandacht voor de mentale gezondheidszorg. Zo geven jongeren aan dat zij nu in de maatschappij weinig ruimte ervaren om te vertellen hoe het echt met je gaat. De leefbaarheid in de maatschappij heeft volgens jongeren een effect op de

mentale en fysieke gezondheid van mensen. Een deel van de jongeren verwacht dat de vraag naar psychische zorg zal toenemen en vraagt zich af of we ons daar voldoende op voorbereiden.

Vraag 2

Welke kansen/mogelijkheden voor de toekomst van de zorg en gezondheid wil je meegeven?

Jongeren zien een kans in breder maatschappelijk bewustzijn over noodzaak tot preventie en gezond leven. Ruimtes in de maatschappij voor ontmoeting en zingeving (en om emoties te delen) kunnen bijdragen aan de mentale gezondheid.

Wat betreft het personeelstekort zien jongeren kansen in het erkennen van internationale diploma's, meer automatisering in de zorg, inzet van arbeidsmigratie en hogere waardering van het zorgpersoneel. Over de toenemende zorgkosten zeggen sommige jongeren "hervorming van het dragen van de zorgkosten is nu nog mogelijk" en "hogere belasting op vermogen is nodig om de kosten te dekken."

Over de spanning tussen zorgvraag en zorgaanbod geven sommige jongeren aan dat er realistische verwachtingen moeten komen over de grenzen aan economische ontwikkeling en het arbeidsaanbod in relatie tot de hoge zorgbehoefte. Volgens sommige jongeren is het nodig om te herdefiniëren wat goede zorg is en welke zorg nodig is. Daarnaast kan toenemende migratie en diversiteit kan zorgen voor meer welwillendheid om ouders in huis te nemen.

Ook geven sommige jongeren aan dat zij een kans zien in dynamischere leeftijdsgrenzen. De huidige terminologie van 'oud' vinden zij niet altijd passend. Wanneer we beter oud worden, geldt de leeftijdsgrens van 65+ dan nog?. Tegelijkertijd zou volgens anderen de euthanasiewet vergemakkelijkt moeten worden, omdat "niet iedereen 100 wil worden".

"Actief sporten en gezond eten zou de norm moeten worden"

Zorg voor jezelf in 2050

- Actief sporten en sportieve uitdagingen zouden de norm moeten worden
- Bewegen en sporten zouden toegankelijker gemaakt moeten worden; betaalbaarder en laagdrempeliger. Mensen zouden nu al moeten investeren in hun gezondheid van later.
- Gezond (onbewerkt) voedsel en gezonde keuzes moeten de aandacht krijgen, ongezonde keuzes duurder. Er moet educatie komen over gezond leven.
- Er moet voldoende aandacht zijn voor mentale klachten. Jongeren vragen zich af of de zorg voor mentale gezondheid in 2050 goed is geborgd. Zijn we voldoende voorbereid op de stijgende vraag naar psychische zorg?
- Het personeelstekort in de zorg zien jongeren voor 2050 als risico. Zij geven aan dat het goed is om de arbeidsomstandigheden in de zorg te verbeteren, de waardering voor mensen in de zorg te vergroten, het aantal managers te verkleinen en de administratielast te verlagen.
- Kijkend naar de toekomst geven jongeren ook aan dat er meer aandacht voor inclusie in de zorg moet komen en minder aandacht voor symptoombestrijding. Ook zou het Midditerraans model waar familie bij familie woont meer gewaardeerd moeten worden.

Zorg voor jongeren in 2050

- Zijn er voldoende hulpverleners?
- Blijft de jeugdzorg laagdrempelig zonder dat de zorg overspoeld raakt?
- Is er genoeg aandacht voor mentale zorg?
- Blijft de zorg en kindervang betaalbaar?
- De financiering en ondersteuning voor de zorgsector en goede arbeidsvoorwaarden blijven een collectieve verantwoordelijkheid
- Toegang tot de opleiding (toegepaste psychologie moet makkelijker worden)
- Meer preventie
- Arbeidsloon in de zorg omhoog
- Inzetten op gezonde kansrijke start (eerste 1000 dagen)
- Openheid over mentale zorg
- Zorginclusie

- Mentale gezondheid (taboe doorbreken)
- Meer les over gezond leven
- Geef mensen ook een sociale waarde (niet alleen economische)
- Meer gemeenschapszin (zodat mensen ook voor elkaar zorgen)
- Pas zorg aan de interactie en identiteit, gender, inkomen, religie, huidskleur, etniciteit
- Focus op mentale gezondheid
- Zorg voor fysieke ontmoetingen

Zorg voor ouderen in 2050

- We moeten het toegankelijker maken om een mantelzorger aan te nemen.
- Het eigen risico zou inkomensafhankelijk moeten zijn. Ik bang dat het niet door iedereen betaald kan worden
- De zorg kan minder bureaucratisch, structureler opleidingen i.p.v. leunen op informele zorg en hulpverlening
- Accreditatie van mantelzorgwerk, uren voor krijgen
- Veilig en privacy behouden
- We kunnen niet EN meer werken EN meer mantelzorg
- Te veel politieke macht van ouderen

- Samenleving nu al toegankelijk maken met mensen met een beperking, dat zou misschien de druk van de zorg later afhaken
- Innovatie: vraag naar grijze goederen zal toenemen anticipeer nu op scholing en technologische ontwikkeling
- Stimuleer familieparticipatie
- Personeelstekort; beter en efficiënter omgaan met roosteren en taken
- Sterkste schouders dragen de zwaarste lasten
- Kritischer kijken naar zorg voor ouderen: wat is echt nodig?
- Diploma's internationaal erkennen
- Mantelzorg is een luxe en vereist training
- Minder werkdruk
- Er is een grens
- Extreme winsten van farmaceuten
- Minder focus op geld, status, meer richten op zorg voor elkaar
- Balans tussen ethiek en technologie
- Discussie voeren over de vraag: wat is goede zorg?
- Kleine kwalen zelf diagnosticeren
- Kansen in technologie en AI
- Onnodige beroepen vragen te veel arbeidskrachten die ook in de zorg kunnen werken

Vraag 1 Welke zorgen over de toekomst van de zorg en gezondheid wil je meegeven?

- Een tekort aan personeel. Te weinig zorgpersoneel zou kunnen leiden tot selectie wie wel en wie niet zorg krijgt
- Te weinig ruimte in de maatschappij om te vertellen hoe het echt met je gaat
- Grote ongelijkheid in toegankelijkheid van zorg, mede door de betaalbaarheid van zorg
- De leefbaarheid in de maatschappij en de effecten hiervan op de mentale en fysieke zorg
- Preventie is nu politiek, dan moet veranderen
- De leeftijd van mensen die langdurige zorg nodig heeft, wordt steeds lager.
- Bang dat de ernst van vergrijzing en effect daarvan pas te laat door NL wordt erkend.
- Toenemende mantelzorg behoefte (i.c.m. krappe zorgarbeidsmarkt)
- Te veel verwachtingen voor burgers: mantelzorg, voltijdwerk, vrijwilligerswerk, familie
- Afschalen in de gespecialiseerde geestelijke gezondheidszorg
- Te veel inzet van arbeidsmigranten
- Te veel marktwerking/ Amerikaans systeem
- Zorgongrijpbaarheid, ic-toegankelijk houden
- Hoge lastendruk voor jonge generatie
- Hoe bewaak je kwaliteit zonder (over)regulering en administratieve last?

“Zijn we voldoende voorbereid op de stijgende vraag naar psychische zorg?”

Vraag 2 Welke kansen/mogelijkheden voor de toekomst van de zorg en gezondheid wil je meegeven?

- Diploma's internationaal erkennen
- Herdefiniëring wat goede zorg is
- Hervorming: dragen zorgkosten nu nog mogelijk
- Hogere belasting op vermogen om kosten te dekken
- Ruimtes in de maatschappij voor ontmoeting en zingeving (en om emoties te delen)
- Dynamischere leeftijdsgrenzen (weg met huidige terminologie van 'oud') Verander het narratief: waarom leggen we zelf de grens bij 65+; wanneer we beter ouder worden, geldt deze grens dan nog?
- Euthanasiewet vergemakkelijken (niet iedereen wil 100 te worden)
- Migratie en diversiteit, kan ook zorgen voor meer welwillendheid om ouders in huis te nemen
- Meer automatiering in de zorg
- Transitie naar hoger/ beter opgeleid zorgpersoneel
- Beter vorm van registratie
- Breder maatschappelijk bewustzijn over noodzaak tot preventie en gezond leven
- Waardering van zorgpersoneel, inzet arbeidsmigratie
- Realistische verwachtingen over grenzen aan economische ontwikkeling/ arbeidsaanbod bij hoge zorg behoefte.

5.3 Wonen en Ruimte 2050

Belangrijke vragen aan jongeren:

- Waar zie jij jezelf wonen in 2050? Wat vind je belangrijk aan je woning en woonplek?
- Hoe kijk je naar de verdeling van ruimte? Bijbouwen van woningen gaat ten koste van ruimte voor natuur, voor energietransitie, van landbouwgrond.
- Hoe kijk je naar alternatieve woonvormen? (zoals samen wonen met ouders/hulpbehoevende, meer gericht op gezamenlijkheid?)
- Hoe kijk je naar mobiliteit? Woon je dicht bij je familie, de werk en voorzieningen of juist meer in de ruimte en rust?

Context

Als gevolg van demografische ontwikkelingen neemt de woonbehoefte toe en verandert deze. Dit is te wijten aan verschillende factoren, zoals een stijging van het aantal eenpersoonshuishoudens (door migratie en vergrijzing), een groeiende zorgvraag (veroorzaakt door vergrijzing) en een toenemende vraag naar tijdelijke woningen (die ook samenhangt met migratie)

Hoe gaan we om met de woonbehoefte nu maar vooral straks? Bijbouwen lijkt logisch, maar bijbouwen neemt ruimte in. **Ruimte is schaars**. Deze ruimte is ook nodig voor natuur, voor landbouw of voor de energietransitie. Bovendien kunnen we door **klimaatverandering** ook niet overal wonen. En hoe gaan we om met **regionale verschillen**? De stedelijke gebieden worden steeds drukker, terwijl krimpgebieden steeds meer te maken krijgen met een tekort aan voorzieningen. **Mobiliteit** is ook een vraagstuk: ga je dichtbij je werk wonen? Of kies je voor rust en ruimte? En als je wonen koppelt aan **sociale vraagstukken**, zoals eenzaamheid en een **toenemende zorgvraag**: moeten we dan niet alternatieve woonvormen bedenken, waar je meer samenwoont en ook mantelzorg op je neemt?

Impressie deelsessie

In de breakout-sessie Wonen en Ruimte wordt duidelijk dat veel jongeren zich zorgen maken over het vinden van een woning. Jongeren geven aan dat zij lang moeten zoeken naar een woning en dat de huur vaak onbetaalbaar is. Als starter is het in de huidige tijd al heel lastig om een woning te kopen. Jongeren verwachten dat dit in de toekomst erger wordt. Woningen zijn vaak niet beschikbaar en te duur. De verschillende jongeren in de sessie delen persoonlijke ervaringen als het gaat om zoeken naar een woning. Een deel van de jongeren twijfelt of zij ooit de mogelijkheid hebben om zelf een huis te kopen en of zij de woningmarkt wel willen betreden met een grote schuld.

Naast het vinden van een eigen woning maken jongeren zich zorgen over de **gentrificatie** in steden, onder andere door het verdwijnen van sociale huurwoningen. Een jongere vertelt "Nederland is een multiculturele samenleving, maar dat zie je niet terug in de woonwijken". Naast gentrificatie is groen en **klimaatverandering** een zorg. Gaat het bouwen van woningen en hoogbouw ten koste van groen? Maken we de juiste keuzes met de inrichting van de ruimte?

Jongeren zien ook kansen en mogelijkheden. Zo denkt een deel van de jongeren dat **andere woonvormen** onderzocht moeten worden. Er zou meer aandacht moeten komen voor wonen in woongemeenschappen en het samen met vrienden wonen. "Er zou meer ruimte moeten komen voor experimenten rondom hoe we samenwonen." Ook vinden jongeren dat er meer focus moet zijn op het bouwen van **duurzame en groene woningen**. Niet alleen de woningen zelf kunnen volgens

jongeren in de toekomst meer gedeeld worden, ook het groen dat beschikbaar is. "We kunnen ons beter richten op parken in plaats van privé tuinen."

Om meer woningen te creëren zien jongeren een kans in de **doorstroom van ouderen**. Deze doorstroom zou meer gestimuleerd moeten worden. Sommige jongeren formuleren dit stelliger en willen dat ouderen verplicht verhuizen. Zij spreken over de spanning tussen 'persoonlijk geluk' en 'woningnood'. Betere regelgeving (en minder strakke regels) zouden de woningen voor studenten makkelijk moeten maken. Ook woonzekerheid door contracten is in de toekomst nodig. Een deel van de jongeren vindt dat het belastingstelsel aangepast moet worden en **hypotheekrenteaftrek afgeschaft**.

Om sommige woongebieden in Nederland leefbaarder te houden, geven jongeren aan meer aandacht komen voor mobiliteit (OV) en het behouden van voorzieningen.

"Jongeren beginnen met een enorme schuld en kunnen niets kopen"

Vraag 1. Welke zorgen over de toekomst van het onderwijs wil je meegeven?

- Jongeren maken zich zorgen om het vinden van een woning als starter, twijfelen of zij zelf ooit een woning kunnen kopen en geven aan dat de huurprijzen steeds onbetaalbaarder worden.
- Jongeren maken zich zorgen over gentrificatie en het verdwijnen van sociale huurwoningen in de stad.
- Jongeren geven aan dat zij zich zorgen maken over de individualistische cultuur in Nederland die ervoor zorgt dat we onvoldoende omkijken naar burens. Er is te weinig een buurtgevoel.
- Jongeren geven aan zich zorgen te maken dat hoogbouw ten koste gaat van groen.
- Jongeren betwijfelen of we de goede keuzes maken bij de inrichting van de ruimte. Mensen hebben vaak veel wooneisen en wensen, maar er wordt daarbij te weinig nagedacht over de inrichting van de ruimte en klimaatverandering.
- Verkeerd bouwen door toeslagensysteem

Vraag 2. Welke kansen en mogelijkheden zie je?

- Jongeren geven aan dat andere woonvormen een kans zijn. Zij denken daarbij aan woongemeenschappen, met vrienden wonen en groene woningen. Niet alleen woningen kunnen gedeeld worden, maar ook tuinen. Zo geven jongeren: We kunnen ons beter richten op parken in plaats van tuinen.
- Om sommige woongebieden weer aantrekkelijk en toegankelijk te maken moeten voorzieningen en de mobiliteit verbeterd worden.
- De doorstroom van ouderen zou meer gestimuleerd moeten worden (geluk vs. nood: ouderen verplicht verhuizen)
- Betere regelgeving van studentenwoningen (regelgeving beperken), woonzekerheid door contracten
- Geen hypotheekrenteaftrek, aanpassen Belastingstelsel
- Cultuur borgen
- Aandacht voor groen en duurzaamheid.

5.4 Sociale cohesie 2050

Context

De komende 30 jaar krijgen we te maken met vergrijzing, meer diversiteit en drukte. Hoe kunnen we het best omgaan met de verschillen in de maatschappij? Sociale cohesie zit verweven in de effecten van ruimtelijke keuzes, in hoe de economie zich ontwikkelt, maar bijvoorbeeld ook in ontwikkelingen rond culturele vraagstukken in de samenleving.

Sociale cohesie wordt beïnvloed door de mate van solidariteit tussen groepen en mensen, het kan gaan over vormen van herverdeling en raakt in essentie de basisafspraken die in de Nederlandse samenleving ten grondslag liggen aan de welvaartstaat. Daarnaast is het een sociaalruimtelijk thema: de verbanden tussen mensen en groepen kunnen niet losgezien worden van bijvoorbeeld fysieke ingrepen in de leefomgeving van mensen.

De mate waarin en manier waarop mensen zich met elkaar verbinden is immers afhankelijk van mogelijkheden om te ontmoeten: verbondenheid ontstaat alleen als mensen toegang tot elkaar hebben.

Hoe behouden we maatschappelijke samenhang, ook wel sociale cohesie, in de samenleving?

Hoe ziet jouw sociale omgeving eruit? Sta je bijvoorbeeld in verbinding met mensen met een ander opleidingsniveau, een andere leeftijdsfase of een andere culturele achtergrond? Hoe ga je om met deze verschillen, ook als er conflicterende waarden in het spel zijn?

Mensen hebben soms tegengestelde belangen (denk maar aan het stikstofthema) of waarden. Dat kan schuren. Hoe belangrijk vind je contact met elkaar? Wat is daarin tenminste nodig? En hoe om te gaan met polarisatie?

Belangrijke vragen:

- Geef in deze breakout-sessie ruimte aan jongeren waar hun hart nu naar uit gaat. Hoe zien ze de samenleving van straks? Hoe kijken zij naar de sociale cohesie en hoe verwachten ze dat de demografische ontwikkelingen impact gaan hebben op de sociale cohesie straks?

Impressie deelsessie

In de breakout-sessie over sociale cohesie stond de vraag 'Wat is er nodig om in 2050 met een grotere, grijzere en superdiverse bevolking goed samen te leven?' centraal.

De breakout-sessie begon met een kennismaking en een korte opdracht waarin jongeren reflecteerden op **hun eigen bubbel**: heb jij het gevoel dat jij in een bubbel leeft? De meeste jongeren geven aan dat zij het gevoel van een bubbel herkennen. Een jongere vertelt: "Ik zie elke dag dezelfde mensen. Hierdoor zie ik ook weinig discriminatie, we hebben dezelfde waarden en normen." Een andere jongere reageert: "Ik zit in verschillende bubbels: de theaterschool, de studentenvereniging. Ik loop van bubbel naar bubbel."

Er zijn jongeren die aangeven dat ze zich bewust zijn van hun bubbel en daarom expres evenementen opzoeken waar zij andere mensen ontmoeten en 'uit hun bubbel' stappen. Een andere jongere vertelt: "Ik ervaar dat ik uit mijn bubbel kom als ik in de randstad arriveer vanuit mijn dorp. Mijn visie op de wereld wordt hierdoor vergroot." Jongeren die zich bewust zijn van hun 'bubbel' geven aan

dat het soms belemmerd is, maar soms ook kansen biedt. Er zijn ook jongeren die het gevoel van een bubbel minder herkennen of geven aan: "Ik leef soms wel in een bubbel, maar ik heb het gevoel wel met ander lagen in contact te komen. En "Ik zit in een bubbel, maar zit er niet in vast. Op mijn werk en opleiding kom ik andere mensen tegen." Een deel van de jongeren vertelt dat zij op social media wel snel in een bubbel zitten door alle algoritmes, maar daar in het fysieke leven wel uit kunnen stappen.

Een groep praat verder over **privileges**. "Ik voel mij geprivilegieerd omdat ik geen racisme ervaar en uit een middenklassegezin kom." Een deel van de jongeren benoemt financiële privileges: "Ik ervaar door mijn privileges een ander leven dan mensen in een andere financiële situatie." en "Ik ben opgegroeid in financiële krapte. Dit heeft mij bewust gemaakt van de echte belangrijke dingen in het leven." Volgens een deel van jongeren zorgen privileges voor een kloof in de samenleving. Het thema zelf zorgt al voor privileges. Het plakken van labels zorgt ervoor dat het echte verhaal niet naar boven komt.

“Internet geeft de mogelijkheid tot verbinding wat niet locatie gebonden is”

Na de energizer duiden jongeren eerst het begrip sociale cohesie, zodat er een gedeeld startpunt voor de dialoog is. **Bij sociale cohesie denken jongeren aan:** verbondenheid uit gelijkwaardigheid, aan een gevoel van verbinding, aan gemeenschappelijke belangen, gedeelde waarden. Volgens andere jongeren gaat sociale cohesie om “de mate waarin we een gemeenschappelijke deler hebben en hoe we open staan voor anderen die andere waarden hebben.” Anderen geven aan dat sociale cohesie gaat om het omarmen van diversiteit, over solidariteit en elkaar om hulp durven te vragen. Een jongere zegt: “sociale cohesie gaat over elkaar weten te vinden en daar ruimte voor creëren. En als je elkaar dan vindt, elkaar vertrouwen en in elkaar investeren.”

Een jongere zegt: “Sociale cohesie zorgt ervoor dat we kunnen schuilen bij elkaar. Hoe gaan wij met elkaar samenleven?”

Sociale cohesie kan volgens jongeren worden versterkt door het delen van **gemeenschappelijke waarden** en wanneer er dingen voor elkaar georganiseerd worden (elkaar uitnodigen en samen delen). Denk bijvoorbeeld aan het samen vieren van verschillende feestdagen.

Na het verduidelijken van het begrip ‘sociale cohesie’ zijn jongeren met elkaar in gesprek gegaan over sociale cohesie in 2050. Het gesprek ging wat individuen kunnen doen om sociale cohesie te versterken, wat de samenleving als geheel kan doen en welke rol de overheid heeft.

Het versterken van sociale cohesie hangt volgens sommige jongeren samen met andere ontwikkelingen in de samenleving. Sommige jongeren geven aan dat mensen eerst voorzien moeten zijn in **hun basisbehoeften**, omdat zij anders niet goed mee kunnen doen. Jongeren noemen een basisinkomen en een woning als basisbehoefte. Om sociale problemen in de samenleving weg te nemen moet de overheid volgens een aantal jongeren eerst meer betaalbare woningen creëren. Om goede verbindingen te creëren is het belangrijk om de randvoorwaarden voor het leven

te borgen, zoals woningen. Er moet zekerheid zijn in je basisbehoeften, voornamelijk zekerheid in je woning voor langere tijd dan komt er ook meer sociale cohesie.

Om verbinding tussen mensen te verbeteren, vinden sommige jongeren dat dat mensen meer kennis moeten hebben/krijgen van de diversiteit in de samenleving, van elkaars cultuur en achtergrond. Er zou volgens sommige jongeren meer focus mogen liggen op burgerschapsvaardigheden en op leren samenwerken en samenleven. Een jongere concludeert: “Ik mis een voorbereiding op het echte leven.” Een voorbeeld dat genoemd wordt, is het inbedden van maatschappelijke diensttijd in het curriculum.

Over de **rol van de overheid** zeggen jongeren dat de overheid het gesprek tussen inwoners op verschillende niveaus meer kunnen faciliteren. Dit kan bijvoorbeeld door veel fysieke locaties zijn waar mensen elkaar kunnen ontmoeten. Jongeren noemen hierbij toegankelijke plekken voor sport en cultuur.

Kansen om elkaar te ontmoeten, ook om mee te doen in de maatschappij, moeten volgens jongeren door burgers worden aangereikt, maar overheid kan dit wel een zetje geven door bijvoorbeeld groepen naast elkaar te zetten (bijv. School naast ouderentehuis).

Ook zou de overheid bedrijven/organisaties kunnen stimuleren om meer te kijken naar de achtergrond van mensen in plaats van de opleiding. Er zou meer aandacht moeten komen voor **kwaliteit in plaats van opleiding** om zo meer mensen kansen te geven en diversiteit binnen organisaties en bedrijven te stimuleren. De overheid kan volgens jongeren ook meer aansturen op het **mengen van verschillende niveaus van scholen**, in plaats van de aparte scholen en colleges (mbo/hbo/uni

meer bij elkaar). Ook op middelbaar onderwijs zou vmbo, havo vwo etc. meer samengebracht moeten worden,

Tot slot geven een aantal jongeren aan dat we leven in een democratie waarin de meerderheid bepaalt wat er gebeurt. Hiermee wordt **onvoldoende geluisterd naar de mensen uit de minderheid** en er een wil opgelegd. Ook vinden sommige jongeren dat de overheid burgers meer zou moeten vertrouwen. Minder bureaucratie en meer **vertrouwen in de burger**; bijvoorbeeld een project waarin burgers samen een project kunnen doen.

Volgens de jongeren zijn er ook een aantal factoren in de samenleving die sociale cohesie in de toekomst kunnen versterken, zoals professionals die in een wijk gaan werken en bewoners activeren om zich actief sociaal in te zetten. Denk aan wijkzorg die bureaus betreft bij de zorg van de bewoners.

Jongeren geven aan dat er **meer activiteiten voor ontmoeting** zouden moeten komen en meer ontmoeting tussen verschillende mensen, bijvoorbeeld tussen jongeren en ouderen. Fysieke ontmoetingsruimtes moeten weer terug komen. Buurthuizen waarop bezuinigd zijn moet weer terug en zorgen dat alle groepen daar komen.

Tot slot geven jongeren veel factoren aan die sociale cohesie zouden kunnen versterken:

- Probeer elkaar te vinden. Leg de telefoon weg en heb aandacht voor elkaar. Zie elkaar zien als de persoon zelf i.p.v. je status en diploma's.
- Probeer zo vroeg mogelijk om met elkaar in contact te komen. Leer om uit je comfortzone te komen. Leer om elkaar met respect te behandelen.
- Meer met elkaar in gesprek gaan over wat we belangrijk vinden. Hierbij gaan wij voorbij aan cultuur of religie en op zoek naar wat ons echt verbindt. Dit overstijgt alles.
- Durf meer alternatieve routes te bewandelen.
- Mensen worden steeds individualistischer. Meer op elkaar letten. En niet alles voor jezelf regelen. Omzien naar elkaar
- Help mensen om zichzelf verder te ontwikkelen in hun eigen pad. Onder andere digitale inclusie.
- Live en let live: leg jouw mening niet aan een ander op.

Vraag 1 Welke zorgen over de toekomst van het onderwijs wil je meegeven?

- Nepnieuws
- Groter wordende kloof
- Individualisme
- Mislukte inclusieve samenleving
- Onvoldoende voelsprietten voor wat er in de samenleving gebeurt
- Te weinig constructieve debatten
- Terugtrekken in de loopgraven van het eigen gelijk, waardoor contact tussen mensen minder wordt
- Vervreemding door wegvallen nationale identiteit
- Gebrek aan draadkrachtig bestuur
- Polarisatie, bubbels
- Ongelijkheid in laten (invloed van klimaatverandering)
- Leven in virtuele wereld
- Eenzaamheid
- Opleggen van monocultuur
- Leefbaarheid voor iedereen

Vragen:

- Hoe brengen je mensen op jonge leeftijd al met elkaar in verbinding? Bijvoorbeeld via scholen, laagdrempelig sporten? Activiteiten?
- Hoe gaan we van een individualistische samenleving naar een collectieve samenleving?
- Wat zijn de oorzaken aan het gebrek aan sociale cohesie? Sociaal economische verschillen?

Vraag 2 Welke kansen en mogelijkheden zie je?

- Maatschappelijke diensttijd
- Digitale verbinding: internet geeft de mogelijkheid tot verbinding wat niet locatie gebonden is
- Financiering voor buurtfeesten
- Aandacht voor elkaar in het onderwijs
- Bewustwording van het belang van sociale cohesie
- Inclusiviteit
- Basisinkomen
- Buurthuizen in een ander jasje (zoals het Vogelnest in Dordrecht)
- Verantwoordelijkheidsgevoel
- Ga als overheid meer uit van vertrouwen en de menselijke maat zodat burgers dat ook kunnen doen. Schep de juiste voorwaarden als overheid en stel de burger in staat verbinding te zoeken
- Zelforganisatie door burgers
- Stimuleren van mensen die zich inzetten voor jongeren, zoals een straatcoach

5.5 Onderwijs 2050

Context

De bevolking groeit en verandert. Dat raakt de samenleving. Welke plek heeft het onderwijs daarin?

De personeelstekorten in het onderwijs zijn nu al een actueel probleem. In de komende jaren stijgt het tekort aan docenten en directeuren. Hoe zorgen we voor de toekomstige generatie voor goed onderwijs?

Impressie deelsessie

Jongeren zijn met elkaar in gesprek gegaan over de rol van het onderwijs in de veranderende samenleving. De volgende thema's komen het meest naar voren:

- **Het onderwijssysteem:** jongeren vinden het systeem van onderwijsniveaus en de vroege selectie naar niveau niet passend bij de toekomst. Zij maken zich zorgen over het stigma op praktijkonderwijs en vinden dat het imago van het mbo verbeterd moet worden.
- **Het doel en de functie van onderwijs:** Jongeren vinden dat de nadruk in het onderwijs soms te veel ligt op kennisoverdracht, prestatie en diploma's. Er liggen volgens jongeren kansen om meer te focussen op zelfontplooiing, levensvaardigheden, burgerschap en sociaal-emotionele ontwikkeling, om zo beter voor te bereiden op de veranderende maatschappij.

Belangrijke vragen aan jongeren:

- Hoe ziet de schoolloopbaan van jongeren in 2050 eruit?
  - Wat uit jouw eigen onderwijservaring moet echt behouden blijven in 2050?
  - Wat kunnen we anders doen?
  - Hoe kun je onderwijs anders inrichten gegeven de demografische ontwikkelingen? (vooral: personeelstekort in relatie tot bevolkingsgroei)
  - Zie jij een rol voor technologie en robotisering in het onderwijs?
-
- **Onderwijsinhoud:** jongeren zien mogelijkheden in het versterken van de onderwijsinhoud. Zij maken zich zorgen dat het onderwijs niet snel genoeg mee verandert met de maatschappij. Het onderwijs kan inclusiever, meer op maat, meer gericht op zelfontplooiing en mentale weerbaarheid, op ambachten en op vaardigheden. Daarnaast zou er meer educatie in duurzaamheid en groen moeten komen.
  - **De rol van de leraar:** de leraar blijft in de toekomst volgens de jongeren noodzakelijk, maar de rol verschuift van kennisoverdrager naar coach. Jongeren geven aan dat leraren meer tijd moeten hebben voor het lesgeven in plaats van de randzaken.
  - **De personeelstekorten:** jongeren maken zich zorgen over het oplopende tekort van gekwalificeerde docenten. Zij geven aan dat zowel de lerarenopleiding als het beroep toegankelijker en aantrekkelijker gemaakt moet worden. Ook ligt er een kans in meer samenwerking met de arbeidsmarkt en de inzet van experts voor de klas.
  - **Technologie en digitalisering in het onderwijs:** Het onderwijs moet zich voorbereiden op meer AI in het onderwijs, docenten moeten hier zich meer in bekwamen. Belangrijk volgens jongeren is dat goed nagedacht wordt over de toepassing van AI en het onderwijskundige doel.
  - **Leven lang leren:** jongeren zien veel mogelijkheden in leven lang leren. Zij geven aan dat er veel kansen liggen in het toegankelijker maken van het 'leven lang leren' voor iedereen.

Vraag 1 Welke zorgen over de toekomst van het onderwijs wil je meegeven?

- De kwaliteit van beroepsgericht onderwijs gaat achteruit door snelle ontwikkelingen in de maatschappij. Het onderwijs kan niet snel genoeg schakelen. Ook ontwikkelt onderwijs qua inhoud en vorm niet snel genoeg door. (niet evenredig met de ontwikkelingen in de maatschappij)
- In het onderwijs ligt de nadruk te veel op prestatie en vergeten we de essentie van het leven (gelukkig zijn, onderdeel zijn van de maatschappij, leiderschap op eigen leven). Te weinig aandacht voor natuur, duurzaamheid en persoonlijke ondersteuning
- Het systeem van niveaus is rigide en heeft negatieve gevolgen. We moeten af van de termen als 'hoog en laag'. Er is een negatief imago mbo
- Er is ongelijkheid. Hoger onderwijs is door leningen niet altijd toegankelijk voor iedereen. Solidariteit tussen mbo, hbo en wo
- Politieke invloed in het onderwijs: Censuur
- Geen gelijke kansen en (stage) discriminatie
- Toegankelijkheid van goed onderwijs
- Laaggeletterdheid
- Weinig gekwalificeerde docenten
- Digitalisering wordt niet genoeg omarmt

“De docenten voor de klas moeten blijven, maar AI zou bijvoorbeeld ingezet kunnen worden voor administratie en nakijken”

Vraag 2 Welke kansen en mogelijkheden zie je?

Onderwijsinhoud

Algemeen:

- Laat scholen zelf hun aanbod laten bepalen.
- Ontwikkel meer context gerelateerd onderwijs.
- Zorg voor inclusiever onderwijs (Dus inclusiever les, meer diversiteit in kennis, verschillende experts aan het woord.)
- Meer aandacht voor de verbindende functie van onderwijs dan alleen kennis vergaderen.
- Focus op een breder aanbod van vakken en vaardigheden die je nodig hebt in de maatschappij.
- Maak onderwijs samen met jongeren en de arbeidsmarkt.
- Meer persoonlijke keuzes bij leerlingen
- Meer verschillende manieren van lesgeven (leren is geen doel, maar een manier)

Vakken/workshops:

- Meer aandacht voor: mentale weerbaarheid en fouten maken mag, zelfontwikkeling, kritisch leren denken en vaardigheden ontwikkelen (sociaal zijn, samenwerken etc.), voor het leren leren (learn how to learn)
- Meer aandacht voor burgerschap (leren van discussie en dialoogvaardigheden, maar ook thema's als religie, seksualiteit en koken) en sociale lessen
- Meer aandacht voor creatieve vakken
- Meer aandacht voor natuur en duurzaamheid
- Meer 'Tech literacy' en financieel educatie
- Minder koloniaal denken (critical thinking en meer diversiteit)
- Meer variatie voor de manier waarop je leert en de manier van lesgeven
- Geef meer ruimte om naast onderwijs en werk om jezelf te ontwikkelen in vormen van vrijwilligerswerk, hobby's of een eigen bedrijf.
- Waar leer je voor? Niet om kennis te onthouden, maar vaardigheden op te doen
- Zet in op MDT: maatschappelijke diensttijd.
- Laat kinderen op jonge leeftijd al kennismaken met verschillende beroepen

Mentale weerbaarheid:

- Scholen zouden in de toekomst beter toegerust moeten zijn om met vraagstukken als mentale weerbaarheid om te gaan, door: leraren beter toerusten, vaker een schoolpsycholoog op school.
- Breder ondersteuningsaanbod en meer coaching
- Meer financiering voor begeleiding buiten school

Toetsing:

- Laat toetsing over aan de markt
- Beoordeel studenten op het proces of door de markt

Onderwijssysteem en niveaus

- Minder aandacht voor verschillende opleidingsniveaus
- Stigma praktijk onderwijs aanpassen, negatieve imago mbo aanpakken
- Als iedereen naar het hbo gaat, wie gaat er dan naar het mbo? Status van het onderwijs herzien. Waardering van mbo moet omhoog
- Nu te veel gericht op slagen en diploma's
- Latere een richting kiezen
- Richt het systeem zo in dat je bij uitval weer kan instromen
- Meer voorschoolse educatie
- Geen verschillende brugklassen (latere selectie), met behoud van uitdaging

Personeelstekort

- Meer experts van buiten het onderwijs inhalen (bijvoorbeeld een expert over geschiedenis, i.p.v. dat de docent zelf alles moet doen)
- Geef docenten minder taken (minder bezig zijn met randzaken en administratie)
- Je kunt sommige taken regelen via AI; bijvoorbeeld het nakijken van toetsen
- Docenten beter betalen
- Minder studiekosten voor de opleiding leraar en hogere lonen. (aantrekkelijker maken, `pabo instaptoets is een te hoge drempel). Docenten vormen de maatschappij
- Zorg dat leraren ook beter kunnen omgaan met digitale voorzieningen die hen kunnen ontlasten

De rol van de leraar

- De leraar blijft nodig. Echt contact blijft nodig. De betekenis van de leraar gaat veranderen van kennisoverdracht naar mentor

Leven lang leren

- Maak leven lang leren leuk; iedereen moet hier dezelfde kansen krijgen om door te leren (toegankelijk en betaalbaar)
- Meer cursussen op coaching op de werkvloer
- Minder nadruk op certificaten
- Werkgevers en de overheid moeten leven lang leren meer aanbieden en financieren
- Studies beschikbaar maken voor mensen na de 25-30 jaar
- Iedereen moet budget hebben voor opleiding (alle beroepen)

AI/Tech en robotisering in het onderwijs

- Docenten moeten blijven (geen robot voor de klas), maar misschien 4 dagen in plaats van 4 (balans vinden in persoonlijk contact is belangrijk)
- Gebruik AI bijvoorbeeld voor administratie of nakijken
- Kennisoverdracht meer digitaal; de leraar meer als mentor
- Stem het digitale onderwijs af op leeftijd, het beroep en de toepassing.
- Omarm digitalisering

6 Afsluiting

Na de breakout-sessies kwamen jongeren samen in de grote zaal om ervaringen te delen en conclusies te trekken. Dagvoorzitter Tom Jessen ging in gesprek met verschillende commissieleden over hun bevindingen tijdens de sessies. Daarna ging dagvoorzitter Tom Jessen in gesprek met Kim Putters, voorzitter van de SER. Kim Putters benadrukte het belang van de stem van jongeren in deze snel veranderende tijd.

Via Mentimeter beantwoorden jongeren vervolgens de vraag 'Welke verrassende ideeën heb jij vandaag gehoord?'. In snel tempo komen er veel verschillende antwoorden. Wat opvalt is dat veel jongeren dat de alternatieve woonvormen, zoals meer leven in communities, een verrassend idee vinden.

Op de vraag of jongeren betrokken willen zijn bij het maken van toekomstig beleid antwoordt de hele zaal positief. Op de vraag hóe zij betrokken zijn, komen verschillende ideeën naar voren, zoals in rondetafelgesprekken, panels, denktanks en open discussies. Jongeren geven aan dat ze graag betrokken worden bij overleggen en dat medezeggenschap op alle niveaus belangrijk is. Ook noemen veel jongeren het belang van jongerenorganisaties, zoals de NJR en het SER jongerenplatform.

Opvallend is dat veel jongeren aangeven dat ze **vroegtijdig** in het proces betrokken willen worden en niet als de besluiten al bijna genomen zijn. Ook geven veel jongeren aan dat goed gekeken moet worden naar **representatie** en het actief betrekken van mbo jongeren. Een jongere geeft aan: "Veel jongeren missen hier in deze bijeenkomst. We moeten dus vaker de hand uitreiken aan jongeren jongeren op lokaalniveau: op mbo's, buurthuizen en verenigingen."

Een aantal jongeren gaat concreet in op de jongerendialoog 'The Future is Ours' en geeft aan: "Er zouden meer van dit soort bijeenkomsten moeten komen", "Dit soort bijeenkomsten zorgen ervoor dat je het gevoel hebt dat je gehoord wordt. We hopen wel dat hier acties uit volgen." en "We willen graag een terugkoppeling op dit evenement." Uit de zaal komen de geluiden dat jongeren blij zijn met deze jongerendialoog, zich gehoord voelen en goede gesprekken hebben gevoerd.

"Dit soort bijeenkomsten zorgen ervoor dat je het gevoel hebt dat je gehoord wordt"

Bijlage

Gedurende de middag werden er via online tool 'Mentimeter' vier vragen aan de jongeren voorgelegd. Zij hadden de mogelijkheid om via hun telefoon op deze vragen te reageren. In deze bijlage vindt u de stellingen en de antwoorden die door de jongeren zijn gegeven.

Andere antwoorden die gegeven worden:

Individualisme
Participatie maatschappij
Hopelijk heb ik dan een huis
Eindelijk van mijn studieschuld af
Personeelstekorten
Meer woningen
Een plek voor iedereen
Deadline voor de toekomst
Onzekerheid
Een verbeterde sociale cohesie
Inclusie
Hardwerkend, gezond en welvarend Nederland
De kloof tussen arm en rijk nog groter
Meer kennis over mens en psychologie
Circulaire economie
Stijgende instabiliteit
Meer nepnieuws
Een diverse overheid
Veel zieke mensen
Of innovatie of ondergang
Dure zorg
Een mooie wereld met meer gelijkheid, vrede en veiligheid
Vanuit hoop: groene omgeving, saamhorigheid, doetank ipv denktank, simpel bestaan vs. technologische ontwikkeling
Opkomst van Azië en Afrika
Basisinkomen regelen
Dekolonisatie
Deelmobiliteit
Landbouwgrond teruggeven aan de natuur
Geen leraren of zorgmedewerkers meer over
Antiracisme

Antwoorden van jongeren op de vraag:

Waar denk jij aan als je aan 2050 denkt?

Meest voorkomende antwoorden:

> 40 x

Klimaatveranderingen (en de gevolgen daarvan)

>15 x

Digitalisering, robots, geautomatiseerde samenleving, en Ai

>10 x

Water aan de voeten, droogte, zeespiegelstijging, verlies biodiversiteit

>10 x

Energietransitie, elektrische auto's, schone energie

>10 x

Toenemende polarisatie

>10 x

Vergrijzing

>10 x

Bestaanszekerheid en het basisinkomen

>7 x

Drukke en overbevolking

Rutte X11,
het wachtwoord van mijn crypte wallet,
insecten eten.
Islam de grootste religie
Perspectief
Armoedebestrijding
Erbij horen
Dat de culturele sector weer als nuttig en essentieel wordt gezien
Gelijke kansen
Eigen huis
Leefbare wereld
Lang leve gratis onderwijs
Dat multinationals minder macht krijgen

Antwoorden van jongeren op de vraag:

Wat vind jij belangrijk voor jouw eigen toekomst?

Meest voorkomende antwoorden:

>15x

Gelijkheid en kansengelijkheid

>10x

een betaalbare woning vinden

>10x

In een schone, duurzame omgeving wonen

>7x

Bestaanszekerheid

Andere antwoorden die gegeven worden:

Gezond oud worden

Een stabiel leven

Inkomenszekerheid

Schone energie

Veel geld verdienen

Antiracisme

Zelfverantwoordelijkheid

Verbinding

Veiligheid

Vrijheid en gelijkheid van alle religieuze groepen

Zekerheid

Veilig zijn van hittestress

Economische stabiliteit

Dat ik mijn eigen toekomst vorm kan geven

Genegenheid

Stilte

Dat ik me kan blijven ontwikkelen

LHBTIQ+ rechten

Zekerheid en veiligheid

Serieus genomen worden

Eerlijke verdeling van macht en inkomen

Goede zorg

Goed onderwijs

In de regio kunnen wonen

Dat we meer gaan investeren in een sociaal betrokken maatschappij

Goed openbaar vervoer

Dat we omkijken naar elkaar

Mag ik met pensioen?

Mentale gezondheid

Dat werk loont

Antwoorden van jongeren op de vraag:

Hoe wil jij betrokken zijn bij de totstandkoming van toekomstig beleid?

Jongeren meer verenigen

Representatieve opiniepeilingen

Structurele vertegenwoordiger

Woonprotesten

Meer de vraag stellen aan de maatschappij in wat voor wereld willen we leven? Er moet makkelijker aan de maatschappij uitgelegd worden wat de uitdagingen voor de toekomst zijn.

Medezeggenschap door meerdere studenten van mbo tot hbo tot universiteit

Veel meer burgers betrekken bij plannen

Netwerkgesprekken in verband met toekomstige gesprekken

Terugkoppeling op dit evenement.

Rondetafelgesprekken zijn niet voldoende, daadwerkelijk actie is nodig

Jongeren meer inspraak geven en fysiek een plaats in de overheid geven

Veel jongeren missen hier in deze bijeenkomst. We moeten dus vaker de hand uitreiken aan jongeren op lokaal niveau: op mbo's, buurthuizen en verenigingen

Actief in gesprek met beleidsmakers

Zoek de mensen die ondervertegenwoordigd zijn zelf op

Door advies te geven voordat het beleid vaststaat (dus jongeren helemaal vanaf het begin van een proces betrekken)

Zet jongeren op de toekomstige stoel

Via (beroeps)verenigingen, buurthuizen en op ook op collectief niveau. Als individu naar een organisatie en de organisatie naar de beleidsmaker

Online communities opzetten waar input opgehaald worden over maatschappelijke thema's. Dit kan dan overgedragen worden aan de overheid.

Koppel beleidsmakers aan de jongere doelgroep.

Eerlijk, dynamisch bestuur

Balans tussen werk en privé

Samen staan we sterker

Parttime werken als de norm

Verbetering OV

Antwoorden van jongeren op de vraag:

Welke verrassende ideeën heb jij vandaag gehoord?

Algemeen

Van denktank naar doe-tank
Plan vooruit en erken dat alles in elkaar in verbinding staat. Je kunt geen kwesties in isolatie oplossen.
Probleem niet enkel bij de huidige generatie leggen
De generatietoets (draagt denk ik veel bij voor de samenleving).
Kortzichtigheid viel mee
Innovatie omarmen
Verbinden, zowel sociaal als ruimtelijk
Interesse gemerkt, dat is al heel fijn. Nu nog de actie.
Positieve houding voor veranderingen
Ga uit van vertrouwen en zoek verbinding (zowel op landelijk als lokaal niveau). De oplossing is niet altijd extra regels en richtlijnen, maar zit soms in de versimpeling
Minder vanuit politiek werken en meer lokaal flexibel worden
Niet alleen een generatietoets, maar ook een diversiteitstoets
Dat we fundamenteel onze denkwijze over de rol van arbeidsmarkt, woningbouw en kapitaal moeten bevragen.
Nationale jeugdstrategie
Meer focus op innovatie
Beloon mensen die iets doen voor het collectief
Meer integratie van maatschappelijke diensten, leven en werken

Onderwijs

Loslaten niveau in het onderwijs
Afschaffen van de niveaus in het onderwijs
Digitale autonomie in het onderwijs
Maatschappelijke diensttijd
Diploma loslaten, maar flexibele certificaten
Onderwijs inrichten als levenslange strategie
Het stimuleren van een MBO-studie ipv alleen maar HBO of universitair
Langere brugklas

Economie en arbeidsmarkt

Kijk naar de cultuursector (64% is zzp-er) als voorland van sociaaleconomische gevolgen van de arbeidsliberalisering.

Wonen

Huizen voor wonen, niet voor winst.
Alternatieve woonvormen meer stimuleren (niet alleen wonen voor gezinnen of alleenstaanden).
Meer ruimte voor experimenten rondom hoe we samenwonen.
Wonen in communities om divers te wonen
Wees creatiever in het oplossen van woningnood (betere creatievere benutting van huidige woningen is ook een optie)

Gezondheid

Gezond zijn is met elkaar in gesprek zijn en eenzaamheid tegen te gaan
Denk na over de invulling van bepaalde rollen, zoals de leraar (en de vertaalslag naar de Ai)

Sociale cohesie

Kijk buiten je eigen bubbel
Meer verbinding tussen jongeren en ouderen
Breng buurthuizen terug
Hobbels weghalen die samenwerking tussen mensen in de weg staat

GEZONDHEID & ZORG

In 2050 zal de NEDERLANDSE BEVOLKING waarschijnlijk GROTER, GRIJZER en DIVERSER zijn.

Zijn we voldoende voorbereid op de stijgende vraag naar psychische zorg?

We moeten niet per se harder werken, maar slimmer. En onderzoeken waar technologie arbeidsplaatsen kan besparen.

Actief sporten en gezond eten zou de norm moeten worden.

ECONOMIE & ARBEIDSMARKT

Er is te weinig waardering voor mensen die met hun handen werken.

Wat betekent dit in 2050 voor....

SOCIALE COHESIE

Ik zou graag meer fysieke ontmoetingsruimtes in de stad willen, zodat je elkaar meer tegenkomt.

Internet geeft de mogelijkheid tot verbinding die niet locatie gebonden is.

Maak onderwijs samen met jongeren en de arbeidsmarkt.

Jongeren beginnen met een enorme schuld en kunnen niets kopen.

We kunnen meer denken aan groepswoningen en parken in plaats van individuele tuinen.

Waarom zit je op school? Niet alleen om kennis te vergaren, maar juist om vaardigheden als samenwerken te leren.

De docenten voor de klas moeten blijven, maar AI zou bijvoorbeeld ingezet kunnen worden voor administratie en nakijken.

WONEN & RUIMTE

ONDERWIJS

